

Frihet og tvang

Taler

Ola Thommessen

Dato

16 oktober 1921

Sted

Oslo

Omstendigheter

«Det store sirkusmøte»

1 Mange ser de ut, de partier og flokker, som nu rykker frem til det forestående valg. Og av «saker» er der en vrimlende mangfoldighet. Men la oss ikke forvirres! Partiene er i virkeligheten bare to, og på deres faner står to løsener, som overskygger alle andre: det ene er frihet, det andre er tvang.

5

Sammen med oss nu står tusener av fribårne menn og kvinner fra forskjellige leire og fra alle samfundets lag. Det, som skilte oss igår, er lite mot det, som idag forener. Her gjelder det ikke noget enkelt politisk spørsmål, men grunnlaget for løsningen av dem alle.

10

Der var engang - og nu er det lenge siden! - et liberalt venstreparti i dette land, hvis fører - han het Johan Sverdrup - trodde på menneskene og på friheten. I den så han en skole som vekket alle evner og styrket alle viljer, et vern mot vilkårlighet og urettferdighet, - «et samfundsgode som intet annet».

15

Men hint gamle parti slog tidlig inn på baner, hvor målet var makten, ikke for de fremkjempede ideers skyld, men for maktens skyld alene. Sine idealer og det livssyn, som bar dem, slengte de fra sig langs alle landeveier - og dermed skilte de sig også efterhånden med sine mest fortjente menn.

20

Frisinn og fremskrittsmot måtte søke et hjem i andre sind og hjerter. Husvilde blev de ikke, og de kan aldri dø. Og nu går partiets levninger «innbildske av et navn, de har vanæret» i forbund med mørke retninger, som det engang satte sin stolthet i å bekjempe.

25

Og i tvangssyke åndsretningers sold har de ikke bare forkvaklet et demokratisk folkestyre, men også viktige samfundsspørsmål, som var i naturlig gjenge og, løst

30 i frihet og forståelse, mektig kunde bidratt til vårt folks velferd og moralske vekst. Avholdssaken er et av dem.

På den fri overbevisnings vei, med det gode eksempels manende makt, ved et arbeide innenfra som bestod, fordi det hvilte på selvtukt og æresfølelse, hadde vi nådd så langt, at vi med rette tok plass blandt de første av edruelege nasjoner.

35 Meget stod ennu tilbake. Men på grunnlag av de vundne erfaringer kunde vi med trygghet gå ut fra, at den dag skulde komme, da vi ikke bare var et politisk selvstyrende folk, men da også ethvert normalt og hederlig menneske i dette folk i frihetens skole hadde lært å styre sig selv.

40 Men den anpustne fanatisme, det vilde begjær efter å legge andre mennesker under sin makt, og en politikk, som gjorde landets velferd og folkets moral til handelsvare, hadde ikke tid til å vente. Det vilde gå raskere og lettere med forbud og tvang.

45 Ennu en gang var historiens lære spildt. Tvangens vanvidsbølger har mere enn engang oversvømmet menneskeheten som en pest, gjort sitt ødelegglesesverk - for omsider å dø ut i sand.

50 Hvor er gapestokkene, som i sin tid skulde forfremme menneskenes gudfryktighet? De som ikke er råtnet står på museene til minne om forgangne tiders forvillelser. Og kjetterbålene, som engang kastet sitt røde skjær over Europa til ære for den rette tro, - de er slukket og lever et uhyggelig gjengangerliv i lysere tiders forbannelse.

55 Saken er den, at tvangens og underkuelsens redskaper, de fornekter og miskjenner selve den menneskelige natur, og alle deres kvaksalverier er derfor fra fødselen av forutbestemt til å strande.

60 De forstår intet av det dype ord, at livet er en «krig mot trolle i hjernens og hjertets hvelv». Kampen mot disse troll, som lurar i hvert menneskebryst, og seiren over dem er det, som gir livet sitt dypeste innhold.

I den kamp skapes karakterer. I den får de mennesker sin støpning som har
65 betingelser for å bli lykkelige selv og for også å kunne bringe andre mennesker lykke.

70 Og nu står vi snart igjen med avholdsbevegelsen der, hvor vi stod, da Asbjørn Kloster begynte.

Verden vander sig ennu i krampetreknninger efter den store krise, arbeidsløshet og nød, ødeleggende konflikter og trusler mot samfundets liv kaster også over vårt folk sine sorte skygger.

75

Hver muskel må spennes hos det hele som hos den enkelte og alle tilgjengelige hjelpekilder utnyttes i samlet arbeide, hvis vi skal kunne bære landet frelst over tidens vanskeligheter og farer.

80 Under disse forhold er det, at det tremaktsforbund som besørger dets styre er optatt med å forøde våre resurser i en krig, de selv har påført oss, mot forbrytere, de selv har skapt. En krig uten fornuftig mål og håp, uten vinding og uten ære.

85 Under denne krig styrter en stadig voksende brennevinsflom inn over landet. Vi kjenner alle de giftblomster, som trives og vokser ved dens bredd.

Og gjødet av denne flom holder her på å danne sig en lovbruddets rikmannskaste, som metter sitt begjær på alles bekostning og som vil bli
90 mektigere, jo lenger disse tilstande varer.

Og her er hverken forbudsvenstre eller deres venner «tilvenstre» redd for storkapitalistiske overgrep. De lar dem fete sig og mette sig av midler, som i det
95 hele samfunds hånd i hårde tider kunde lindre lidelse og savn og brukes til å bygge på landets fremtid.

100 Værre enn alt annet er dog det, at vår ungdom vokser op i denne atmosfære av hykleri og lovovertrædelse, fordervelse og bedrag, - fra barneårene mangstedes vidne til, at far og mor uten skrupler bryter gjeldende love.

105 Og vidne til, at enddog menn, som i stillings medfør skulde være de unges

veiledere og lys, ikke engang har den anstendighetsfølelse, at de underkaster sig selv den tvang, de med alle maktens midler pålegger andre.

110 Selv har mange av våre strenge formyndere og herrer intet imot å fryde sig litt ved livet, når forbudsarbeidet levner dem en ledig stund. Og det er godt og vel, når de bare ikke vil gjøre også det til et av sine mange monopoler.

115 Den sunde livsglede er en høi og velsignet makt, den er også det muntre arbeides mor, og den har intetsteds større rett enn i våre mørke vinterlande med sitt hårde slit og sin lange kulde.

120 Forbudets demokratiske fariseere henviser folket til den liflige vin, hvormed de selv lesker sin forbudstørst. Men den store mengde av menn og kvinner i dette land har - Vorherre må vite hvorfor! - dessverre forsømt å anlegge rummelige og vellfylte vinkjeldere!

125

Og mens de gode kjelderers innehavere gleder sig ved dem, ønsker de ikke å forstyrres av unødig og ubetimelig tale om forbudets uheldige virkninger, dets fullstendige og avhjelpelige fallitt.

130

Taler vi om den, er vi «brennevinsmenner» som holder vår hånd over smuglere og andre overtreidere, - og brennevinet, det er vårt eneste program.

135 Ille var det, om denslags smuss skulde kunne tvinge sannheten til å tie. Nei, her skal tales! Ennu er tungen ikke skåret over på hverken den fri presse eller det fri samfund, og sannheten har det norske folk en uavhengelig rett til å kjenne.

140 Men sannheten er den som alle på forhånd burde visst, ti erfaringens vidnesbyrd var overveldende, at forbudet overalt har hatt de samme virkninger og overalt medført en alltid voksende demoralisasjon.

Og sannheten er ennvidere den, at det ikke bare har forgiftet vårt sociale liv og folkets rettssans og lovlydighet. Ved sin maktsyke og falske alliansevesen holder det nu på å hule ut til et skinn og et skall ethvert for folket ansvarlig og

kontrollerbart parlamentarisk styre.

Når politikken er blitt en butikk og offentlige anliggender handelsvarer, vurderes sakene alene etter den evne de formodes å ha til å trekke stemmer ved
150 valgene. Forbi er det da med de ærlige fremskrittspartiets tålmodige og selvforsakende kamp for å føre nye ideer frem til seier og gjøre fruktbare fremtidstanker til folkets eie.

Maktens ansvarsløse beilere tar kondisjon hos enhver fordom, enhver villfarelse,
155 ethvert folkebedrag, som fører frem til stillinger og makt. Den ene dag taler man om forbudets forførelse til lovbrudd, til slappelse av folkets moral, til vanakt for landets love. Dagen etter vier man alle sine krefter til dets gjennomførelse!

De har sittet inne med en snart sagt ubegrenset makt, og overmodig har de
160 fortalt, at den aktet de også å bruke; - de avviste med hånsord i farefulle tider landsmenns fremstrakte hånd. Når det går ille, og forødelser viser seg i de magre år, kaster de i like stor motstrid med sannhetens som med stolthetens krav, ansvaret over på andre.

På tomme skalkeskjul styrter forbudsalliansen landets regjering og endrer hele
165 dets politiske kurs. Ikke med et ord får nasjonen selv beskjed om de virkelige grunne.

Forbudsloven tvinger de med opbyrdelse av alle en demoralisert politiks knep og
170 kunster frem - dagen før de almindelige valg. Hyklerisk påberoper de seg en folkeavstemning, som folket selv vel måtte være den nærmeste til å fortolke.

Og som om ikke engang dette slag i ansiktet på hver norsk kvinne og mann var nok, forsøker de endog å legge hindringer i veien for nasjonens rett til å opheve
175 en fordervelig, slett forberedt og brutalt gjennomført lov og sette noget bedre i stedet. Dit er det kommet med forbudsalliansens demokrati.

Det er forbudsvenstres skjønne privilegium å ha sine feller «tilvenstre». De kan ha dem, hvor de vil. Hvor deres liggendefe er, der må også deres hjerte være.
180 Men kontraktene får ligge åpne for oss alle, og de må vedstå seg sitt felles ansvar.

De har da, som man ser, tatt lærdom av sine venner lengst tilvenstre, - de, som vil erstatte et folks herredømme over sitt land med en enkeltmanns diktatur, og

185 som søker adgang til representasjonen for med alle midler å virke for dens
omstyrtelse.

Den 24. oktober er det det norske folks dag. Da har det makten. Når
stemmesedlene er lagt i urnene, har det igjen gitt den fra sig for tre
190 skjebnesvangre år.

Og når de hvite sedler igjen tas ut av urnene, måtte de da i hundretusenstemmig
kor fortelle, at nu har folket sikret sig et styre, som står vakt om den enkeltes
frihet og det heles orden og fred under fullt og åpent ansvar for det hele folk.

195

Kilde

Ola Thommessen: Tidens guder. Oslo 1928, s. 113-123.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/frihet-og-tvang>

200

205

210

215

220